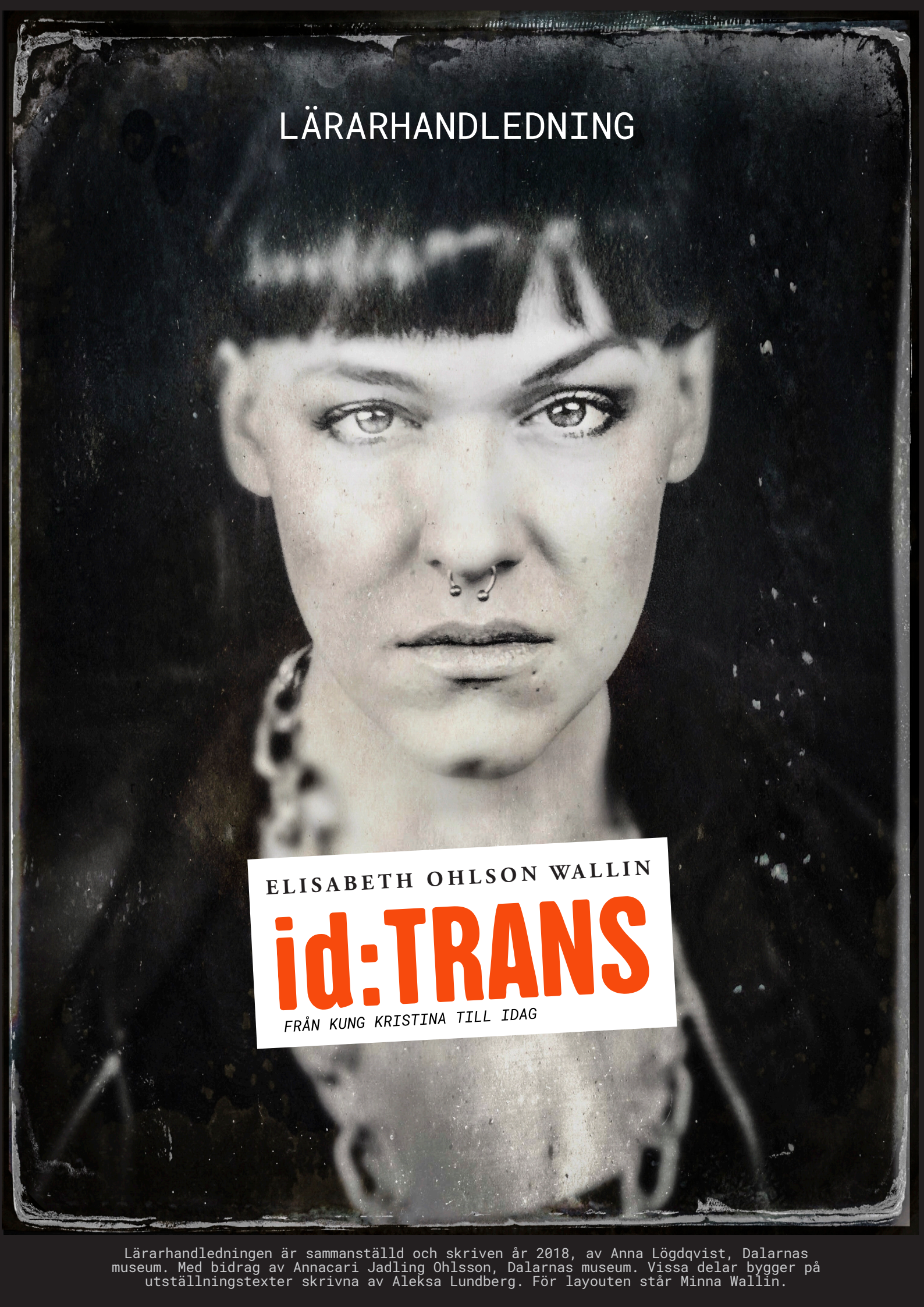

LÄRARHANDLEDNING

ELISABETH OHLSON WALLIN

id:TRANS

FRÅN KUNG KRISTINA TILL IDAG

Lärrarhandledningen är sammanställd och skriven år 2018, av Anna Lögdqvist, Dalarnas museum. Med bidrag av Annacari Jadling Ohlsson, Dalarnas museum. Vissa delar bygger på utställningstexter skrivna av Aleksa Lundberg. För layouten står Minna Wallin.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
Synen på kön i historien	4
Tvåkönsnormen	5
Olika pronomen	5
Identitetsfrågan	6
Sexualitetsfrågan	6
Fakta – siffror och statistik	7
Viktiga händelser för transhistorien	9
Utställningen id:TRANS	10
Historiska personer som presenteras i utställningen	10
Tips på övningar	12
Lär dig mer!	14
Bilaga 1, Ordlista	16
Bilaga 2, Utdrag ur utredningen Transpersoner i Sverige (SOU 2017:92)	18
Bilaga 3, Utdrag ur läroplanerna samt skollagen	21

Lärarhandledning id:TRANS

Inledning

Vad är kön?

Enligt Nationalencyklopedin är kön ett ord som används för att skilja på individer av djur, växter och andra organismer beroende på vilken sorts könsceller de har. Detta är den biologiska förklaringen av kön. Men diskussionen kring kön börjar idag mer och mer handla om flera olika perspektiv. Förutom det biologiska könet talar vi om ett kulturellt eller socialt kön (det som jag uppfattas som och förväntas vara av min omgivning, kan även kallas gender). Men vi har även ett mentalt kön (det som jag själv uppfattar mig som).

De senaste tvåhundra åren har vi uteslutande tala om två kön, man och kvinna. Detta har ansetts normen för hur vi delar in vår värld. Ändå har det alltid funnits människor som inte kunnat identifiera sig med denna norm. Idag höjs därför allt fler röster för att könsbegreppet bör nyanseras och omformas. Flera länder, som exempelvis Australien, Indien, Nya Zeeland och Tyskland, har på senare tid accepterat ett tredje juridiskt kön. Det vill säga, landets invånare ska själva få definiera om de vill betraktas som man, kvinna eller det tredje könet. Fler länder, däribland Sverige, diskuterar frågan just nu.

Transpersoner har alltid och kommer alltid att finnas. Det är en naturlig del av oss människor. Trots detta har transpersoners levnadsberättelser inte funnits med i traderandet av vårt gemensamma kulturarv, vilket bidragit till upprätthållandet av fördomar och heteronormativa föreställningar om sexuell identitet. Kulturarvsinstitutionerna har därför en viktig uppgift i att samla in och lägga till försummade delar av historien, så att de finns med oss in i framtiden.

Men det krävs även uppmärksamhet i det dagliga livet idag, t.ex. vid bemötande och utformning av offentliga lokaler. Alla måste ställa sig frågan, hur kan vi välkomna alla här? Ett exempel är könsneutrala toaletter och omklädningsrum. Ett annat är att undvika att slentrianmässiga könsbestämmelser som att t.ex. säga "hej grabbar" till en grupp du uppfattar som killar.

Med denna lärarhandledning som stöd hoppas vi inspirera till fortsatt arbete i skolan med frågor som rör transpersoner och transpersoners villkor i historien och idag. Vi vill även synliggöra och ifrågasätta normer samt få lärare och elever att reflektera kring bemötande av transpersoner i skola och vardagsliv. Ett tips är att läsa igenom ordlistan i bilaga 1 innan du startar läsningen.

Synen på kön i historien

Synen på kön har varierat och sett olika ut i olika tider. Det har funnits perioder i den västerländska historien då en ansett att det bara funnits ett kön - det manliga. Kvinnan sågs då bara som ett "ofullbordat" manligt kön och en behållare för mannens säd. Ofta beskrivs då kön i en glidande skala, från det minst manliga till det mest manliga. Men det har också funnits en inställning att kvinnan nog var det enda könet – medan mannen däremot var Människa med stort M. Kvinnorna sågs alltså som en normbrytare och avvikelse, medan mannen var normen.

Eftersom kvinnor, till skillnad mot män, historiskt inte haft tillåtelse att forska, hålla föredrag eller skriva böcker har det varit svårt för kvinnor att ändra på historieskrivningen. Det är också på grund av liknande skäl som det är svårt att hitta transpersoners berättelser i de historiska dokumenten. Från 1600-talet till 1800-talet finns ett antal handlingar om personer som klätt sig i kläder som anses tillhöra det så kallade "andra könet". Många gånger handlar det om kvinnor som klätt sig som män och arbetat med manliga yrken och gift sig med kvinnor. Dessa personer finns att hitta i arkiven enbart på grund av att de på ett eller annat sätt avslöjats, och därefter dömts för bedrägeri. Straffet var hårt, ibland till och med döden. Eftersom klädseln var en stark markör för medborgarnas samhällsstatus under den tiden, ansågs det som att en kvinna klädd i manskläder gjorde anspråk på en högre social status. En man klädd som kvinna däremot, deklasserade sig.

Ännu svårare är det att få visshet i hur en såg på kön i förhistorisk tid. Vem vet, kanske de inte ens delade upp kön i manligt och kvinnligt då? Det finns exempel där arkeologer funnit 7 000 år gamla gravar som går på tvärs mot det brukliga, d.v.s. där det vi idag tolkar som manliga eller kvinnliga attribut blandas på ett sätt som förbryllar. Kanske är det fråga om normöverskridande personer som varit accepterade i samhället? Kanske är det fråga om shamangravar, kvarlevor från andliga vägvisare som tillåtit ha ett fritt förhållande till kön och könsidentitet? Liknande företeelser finns beskrivet i andra kulturer, t.ex. i vissa stammar hos ursprungsbefolkningen i Nordamerika där det funnits transpersoner som benämnts Two-spirits. Dess personer har ansetts stå i nära kontakt med andevärlden på grund av sin transstatus och var därmed högt ansedda inom sitt samhälle.

Våra tolkningar av historien begränsas av vår egen tids normer och referenser. I kungaätternas historia möter vi t.ex. en rad normbrytande regenter, såsom Gustav III, Henrik III, Magnus Erikson/Magnus Smek och Drottning Kristina, som beskrev sig som "en mans själ i en kvinnas kropp". Men nutida tolkningar av historiska handlingar kan vara vanskliga. Det är inte givet att vi idag kan förstå hur en tänkte om kön på exempelvis 1600-talet. Ord som lesbisk och transsexuell existerade inte, istället användes ord som exempelvis hermafrodit och amason. Vilken innebörd dessa ord hade då, för fyra-hundra år sedan, kan vi inte med säkerhet veta idag.

Det var först på 1900-talet som termer som transsexualism och transidentitet uppstod. Medicinska forskare skapade begreppen, utifrån sina tolkningar och diagnoser. Transpersoners egna berättelser lyste däremot fortfarande med sin frånvaro i det offentliga. Begreppet "transperson" började användas av HBT-rörelsen under 1990-talet. Det fanns ett då ackumulerat behov av ett samlat begrepp för att kunna driva rättighetsfrågor för personer med normbrytande könsidentiteter. Först då började också berättelser om transpersoner dyka upp i journalistik och litteratur. Det blev också vanligare att transpersoner definierade sig själva.

Tvåkönsnormen

Dagens samhälle vilar på tvåkönsnormen. Alltså en föreställning om att människan kan kategoriseras i två grupper - kvinnor och män. Den här tankemallen är kraftigt förenklad. I grunden vet vi inte mycket mer än att människan vanligtvis har ett av två könsorgan (snippa/snopp), kromosomtyper (XX/XY) och hormonvariabler (östrogen/testosteron). Hos majoriteten av oss bildar dessa tre komponenter en kroppslig enhet som vi kallar "biologiskt kön". Verkligheten är dock något mer komplex.

Vissa av oss föds intersexuella, alltså med ett fysiskt tredje kön som inte passar i rådande mallar. Intersexuella barn läggs på operationsbordet redan i tidig ålder och ges ett av de två "standardkönen". Många vittnar om det här som något traumatiskt, eftersom de själva aldrig fått berätta vilket kön de tillhör. Kromosomuppsättningarna kan också variera, utan att nödvändigtvis påverka det fysiska utseendet, och finns i flera kombinationer. Till exempel XXY, som är en blandning av de två vanligaste kombinationerna.

Utöver fysiska aspekter av kön finns också de sociala. Alltså könsidentitet (hur jag identifierar mig) och könsuttryck (feminina, maskulina, neutrala eller skiftande kvaliteter). Även juridiskt kön, det som finns registrerat i våra offentliga handlingar.

Alla de här komponenterna -fysik, identitet, uttryck och juridik- utgör det som kallas kön. Men det finns ingenting som säger att komponenterna måste hänga ihop på ett särskilt sätt. I tvåkönssystemet finns dock en förväntan på att de ska göra det. Det är exempelvis inte tillåtet att leva som ett tredje kön, rent juridiskt, och socialt tas mycket liten hänsyn till icke-binära transpersoners existens (den som inte identifierar sig helt som kvinna eller man). På grund av tvåkönsnormen blir transpersoner ett provocerande inslag. Så pass provocerande att mer än tvåhundra transpersoner i världen mördas varje år.

TIPS

Lektionen – Kompassen <https://vimeo.com/27198398>

<http://www.umo.se/Vald--krankningar/Du-har-ratt-att-behandlas-rattvist-3/Pa-mottagningen/>

Olika pronomen

Kom ihåg att det inte enbart finns tjejer och killar. En måste inte vara antingen eller. Därför finns ett antal pronomen som kan användas i stället för hon och han. Beroende på identitet föredrar olika transpersoner olika pronomen. Exempel på de pronomen som kan användas är: Hen, hon, han, den, det.

Felköna inte personer! Använd rätt pronomen, d.v.s. det pronomen som personen själv vill bli benämnd som. Är du osäker på någons pronomen kan du fråga i ett enskilt samtal vilket pronomen personen föredrar. Men det måste vara i ett sammanhang där både du och personen känner sig bekväma nog att fråga och bemöta frågan. Kom ihåg att du alltid kan använda personens namn, och/eller säga "du". I enkäter och liknande där kategorierna "kille" och "tjej" finns, kan valet "ickebinär" eller något annat mer öppet alternativ läggas till.

TIPS

Håltimmen -Kompassen <https://vimeo.com/40072564>

Identitetsfrågan

Att vara trans handlar om vem en själv är. Oftast handlar det om könsidentitet: om en är kille/man, tjej/kvinna, något annat kön, flera kön eller inget kön, eller om en har en flytande könsidentitet. Det kan också handla om vilka könsuttryck en vill ha: om till exempel frisyr och kläder, om en använder smink eller inte, om kroppsspråk eller röst. Trans handlar om hur en själv identifierar sig i fråga om kön och om hur en vill uttrycka det.

Enligt queerteorin kan en individ inte beskrivas vare sig som exempelvis homosexuell eller kvinna. I stället ska individen själv kunna välja identitet, hur han eller hon vill uppfattas som individ och inte utifrån på förhand uppgjorda gruppidentiteter.

Transpersoner som önskar genomgå könsbekräftande kirurgi behöver fortfarande be Socialstyrelsens rättsliga råd om lov. Säger de nej blir det ingenting. Anledningar till avslag kan vara att personen i fråga inte anses vara tillräckligt mycket "man" eller "kvinna" och därför "kanske ångrar sig senare i livet". Risker för godtyckliga beslut, baserade på könsstereotypa antaganden, är alltså överhängande.

TIPS

Beslutet – Kompassen <https://vimeo.com/27198196>

Den juridiska processen för könsbekräftande behandling beskrivs på www.transformering.se

Hur könsbekräftande kirurgi går till beskrivs på www.transformering.se

Sexualitetsfrågan

Att vara transperson innebär att en inte identifierar sig i enlighet med det biologiska könet, men det säger däremot ingenting om ens sexuella läggning. Sexuell läggning handlar om hur en förhåller sig till andra personer: vem eller vilka en blir kär i, vem eller vilka en blir kåt på, vem eller vilka en vill ha sex med, vem eller vilka en vill ha en romantisk relation med. Och inte minst handlar det om hur en själv beskriver sin sexuella läggning, om en väljer att beskriva den. Som transperson kan en vara till exempel queer, homosexuell, heterosexuell eller bisexuell. En del känner inget behov av att sätta ord på sin sexuella läggning. Var och en får själv välja vilka ord en vill beskriva sig och sina erfarenheter med, eller om en inte vill beskriva alls.

Däremot försvårar cisnormen och heteronormen ibland för transpersoner att hitta partners. Även rädsla för våld kan förhindra transpersoner att hitta partners. Många vittnar om relationer som tagit slut i samband med att de kommit ut eller gått igenom transition. Det gäller såväl kärleksrelationer som vänskapsrelationer och det finns även de som haft föräldrar eller syskon som tagit avstånd från dem.

Berättelser ur regeringens utredning Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor. SOU 2017:92

En 23-årig transperson berättar:

”Jag kan inte nätdejta eller ha one night stands på grund av rädsla att bli utsatt för våld.”

En annan, ickebinär transperson berättar:

”Tyvärr tror jag att min komma-ut-process som trans bidrog till att relationen med min dåvarande partner tog slut. Jag frågade i en transgrupp jag är med i hur många som fortfarande lever med samma person som innan transitionen... Ingen! Ingen relation hade klarat övergången! Det var smärtsamt, men jag tänkte att VI skulle klara det, vi skulle vara undantaget, för vi var så medvetna om allt, min partner var väldigt fin och förstående och vi kunde kommunicera kring det. Men trots allt så gick det inte! Vårt sexliv fullkomligt dog ut. Förutom graviditet finns det inget som kan vara mer förödande i hur mycket det könar din kropp – SEX. Och jag klarade inte av det. Vi slutade att ha sex – helt.”

TIPS

Hålla handen – Kompassen <https://vimeo.com/27198247>

Fakta - siffror och statistik

I utredningen Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor som lämnades över till regeringen i november 2017 konstateras att den psykiska ohälsan hos transpersoner i Sverige är hög. Det är vanligare bland transpersoner än bland befolkningen i stort att skatta sin egen hälsa som dålig, och unga transpersoner skattar sin livskvalitet som lägre än unga cispersoner.

- **30 procent av transkvinnorna och 29 procent av transmännen lider av psykisk ohälsa. Bland de icke-binära är siffran betydligt högre, hela 51 procent.**
- **54 procent av samtliga respondenter, d.v.s. mer än varannan ung transperson, har funderat på att ta sitt liv någon gång under det senaste året och knappt tio procent har försökt under samma tid.**

Utredningen visar att anledningarna till den psykiska ohälsan är många:

- **Att inte kunna leva i enlighet med sin könsidentitet.**

Utredningen visar att ungefär hälften av respondenterna/transpersonerna inte kan leva i enlighet med sin könsidentitet. Av de som menar att de kan leva i den önskade könsidentiteten uppger en stor andel att de ändå oftast eller alltid blir felkänade av främlingar.

- **Osynliggörande**

Många transpersoner upplever att de osynliggörs i samhället, t.ex. genom språkbruk som könar eller genom juridiska hinder som att en inte tillåts få det önskade könet utskrivet på id-kort eller i skolans klasslistor.

- **Att sakna stöd hemifrån.**

Totalt en fjärdedel av respondenterna i utredningen angav att de saknar emotionellt stöd, och denna andel är dubbelt så hög jämfört med befolkningen i allmänhet (12 procent). Det var vanligare att sakna emotionellt stöd i de äldre åldersgrupperna 45–64 år (46 procent) och 65–94 år (43 procent). En enkätundersökning visar att 66 procent av respondenterna har stöd från sin närmaste familj. Dit räknas föräldrar, syskon, partners och barn. Det finns inga signifikanta skillnader mellan olika grupper av transpersoner. De som upplever att de har stöd från sin närmaste familj uppger i större utsträckning än andra också att de har god hälsa. Totalt 50 procent av de som inte har stöd av sin familj upplevde också hälsan som dålig, jämfört med 32 procent av de som har stöd från familjen.

- **Negativa attityder från omgivningen, utsatthet och våld**

Det är vanligare att transpersoner utsätts för trakasserier, kränkande behandling och diskriminering än vad det är för befolkningen i allmänhet. Många transpersoner har erfarenheter av utsatthet och otrygghet på olika arenor, bland annat olika platser i det offentliga rummet, på restauranger, under resor och vid toalettbesök. Det är vanligare att transpersoner blir utsatta för fysiskt våld än vad det är för befolkningen som helhet. Utifrån se siffror som Transgender Europe har kan de se att ungefär 300 transpersoner mördas årligen världen över, men mörkertalet antas vara högt.

- **Dåligt bemötande**

Transpersoner uppges ha lågt förtroende för myndighetspersonal och vara rädda för att söka vård (både könsbekräftande och annan) på grund av oro för negativt bemötande. Av de som befinner sig i könsidentitetsutredning är det bara 18 procent som tycker att vården är bra. En hög andel känner sig tvingade att bevisa sig som ”tillräckligt trans” eller så pressas de in i normativa köns kategorier. Många upplever dessutom att vårdgivare inte respekterar deras könsidentitet eller uttryck.

- **Bristfällig information**

Yngre transpersoner uppger att de önskar mer information om sexuell hälsa, till exempel vilka effekter hormonbehandlingar kan ha på den sexuella hälsan och sexualiteten. Även vad gäller reproduktiv hälsa och rättigheter finns brister i den tillgängliga kunskapen om till exempel behovet av stöd.

Viktiga händelser för transhistorien

20 NOVEMBER – TRANSGENDER DAY OF REMEMBRANCE

En dag då vi minns och hyllar de som utsatts för hatbrott och mördats bara för att de är transpersoner. Dagen instiftades 1999 till minne av Rita Hester, som mördats i ett hatbrott. I Sverige uppmärksammades dagen första gången år 2007.

31 MARS – TRANSGENDER DAY OF VISIBILITY

Dagen syftar till att uppmärksamma prestationer och framsteg av transpersoner runt om i världen samtidigt som att bekämpa cissexism och transfobi genom att sprida kunskap om transsamhället.

27 JUNI 1969 RAZZIA PÅ STONEWALL INN

Allt började på Stonewall Inn, New York. En gayklubb i 1960-talets USA där transpersoner, lesbiska och bögar kunde träffas och umgås. En kväll i juni 1969 samlades ett gäng på Stonewall för att minnas och hedra den nyligen bortgångna sångerskan Judy Garland. Marsha P. Johnson, en hemlös svart transkvinna, misstänkte att polisen skulle storma stället och lovade sina kamrater att ”om snuten kommer ikväll ställer jag till ett jävla liv”. Polisen hade för vana att göra razzior på så kallade ”gay-klubbar”, eftersom homosexualitet ansågs vara en perversion. Det var dessutom olagligt att klä sig i ”det andra könets” kläder, så öppna transpersoner hamnade ofta i häkte. Polisen gjorde mycket riktigt en razzia just den kvällen och Marsha P. Johnson slängde aggressivt glaset hon hade i handen rakt in i en spegel. Hon hade fått nog. Flera klubbvärdar hängde på och började också kasta det de fick tag på. Polismännen tvingades söka skydd och aktionen rörde sig ut på gatorna i området. Frigörelsen hade börjat och kampen för allas lika värde pågår fortfarande.

I SVERIGE

1972 blir Sverige det första landet i världen som erbjuder möjlighet att få byta juridiskt kön efter utredning. Könstillhörighetslagen.

2001 beslutas att transpersoner ska inkluderas i RFSL:s målgrupp.

2009 läggs könsöverskridande identitet eller uttryck till som en diskrimineringsgrund i diskrimineringslagstiftningen.

2009 ändras rättspraxis kring namnlagen så att alla myndiga personer, oavsett juridiskt kön, får ha vilket könsneutralt eller maskulint/feminint kodat namn som de själva vill.

2012 beslutar Patent- och registreringsverket att personer som fyllt tolv år (men är under arton) får ha vilket namn de vill, så länge alla vårdnadshavare samtycker till det.

2012 slår Kammarrätten fast att kravet på att den som vill byta juridiskt kön måste vara steril och inte får ha sparade könsceller, strider mot Europakonventionen och svensk grundlag.

2013 begär över hundra transpersoner skadestånd för att de blivit tvångssteriliserade i samband med könsutredning. Den 1 juli stryks kravet på sterilisering ur könstillhörighetslagen.

2013 kan även icke svenska medborgare få byta juridiskt kön i Sverige, förutsatt att en är folkbokförd i Sverige.

2016 tar den svenska regeringen initiativ till en ny lag, som ska möjliggöra ekonomisk kompensation (skadestånd) till personer som tvångssteriliserats till följd av tidigare krav i könstillhörighetslagen.

Regeringen beslutade den 1 december 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en bred kartläggning av transpersoners villkor och situation i samhället samt föreslå konkreta insatser som bidrar till bättre levnadsvillkor och ett tryggare livsutrymme för transpersoner. Utredaren skulle bland annat:

- kartlägga hinder för transpersoner att leva i enlighet med sin könsidentitet,
- kartlägga hur transpersoner bemöts i kontakt med myndigheter och med hälso- och sjukvården i Sverige,
- kartlägga vilka hinder som finns för transpersoners möjligheter att på lika villkor delta i arbetslivet,
- kartlägga väntetider inom den könsbekräftande vården och föreslå konkreta insatser för att öka välbefinnandet hos personer som väntar på vård och behandling, och
- vid behov föreslå nödvändiga författningsändringar.

2017, den 27 november överlämnas utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner sitt slutbetänkande till kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke. 2017 föreslår regeringen ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Det föreslås att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken som föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Utställningen id:TRANS

Historiska personer som presenteras i utställningen

LILI ELBE (1832 - 1931)

Dansk konstnär som anses vara den första i världen att genomgå kirurgisk könskorrigering. Hon började sin konstnärsbana 1902 som student vid Det Konglige Danske Kunstakademi i Köpenhamn. Där mötte hon sin blivande fru Gerda Gottlieb. Elbe var först verksam som illustratör och landskapsmålare efter studierna. Gottlieb tecknade kvinnoporträtt, inte sällan med Lili (eller Einar som hon först hette) som modell. Det var på den vägen Elbe förstod att hon inte helt och hållet hade en manlig könsidentitet. Efter att paret flyttat till Paris fick Gottlieb en framgångsrik karriär och Elbe fungerade som stöd, bland annat genom att ta hand om parets ekonomi. 1930 kom hon i kontakt med tyska läkaren Kurt Warnekros, som drev en klinik i Dresden tillsammans med Magnus Hirschfeld (läkare som var banbrytande på sin tid då han ansåg att det fysiska könet inte alltid överensstämmer med en persons mentala könsidentitet). Warnekros ansåg att Elbe var en kvinna fångad i en manskropp, vilket hon genast tog till sig som förklaring på upplevelsen att vantrivas med sin kropp. I slutet

av året genomfördes en serie operationer, vilka alltså kom att bli den första könskorrigering kirurgin i världen. 1931 genomfördes ytterligare ett ingrepp, med syfte att ge Elbe en livmoder, men kroppen stötte ifrån sig det främmande organet vilket ledde till hennes död. Hon blev 48 år.

SYLVIA RIVERA (1951 - 2002)

Amerikansk gay-och transaktivist som var med och grundade Gay Liberation Front och Gay Activist Alliance. Tillsammans med vännen Marsha P. Johnson öppnade hon ett härbärge för hemlösa transungdomar och därmed var rörelsen S.T.A.R (Street Transvestite Action Revolutionaries) född. Idag är Rivera främst känd för att vara en av förgrundspersonerna under Stonewall-upproret och för att ha kuppats scenen under ett pridefirande i New York (1973), där hon anklagade gayrörelsen att vara rasistisk och transexkluderande.

MARSHA P. JOHNSON (1945 - 1992)

Amerikansk transaktivist som sägs ha startat Stonewall-upproret, genom att göra motstånd mot polisen vid en razzia i juni 1969. Hon var en populär aktör i New Yorks HBTQ-och konstkreter och fotograferades av kända konstnären Andy Warhol. Hon grundade S.T.A.R (Street Transvestite Action Revolutionaries) tillsammans med vännen Sylvia Rivera och var organisatör inom ACT-UP (AIDS Coalition to Unleash Power). I juli 1992 hittades Johnson död, flytandes i Hudsonfloden. Händelsen rubricerades först som självmord, men efter påtryckningar öppnades fallet igen under rubriceringen misstänkt mord.

ANDREAS BRUCE (1808 - 1885)

Svensk bokhållare, soldat och familjefar som levde större delen av sitt liv på Visby, Gotland. Bruce kom ut som transman i unga år och flyttade från Stockholm till Visby 1829, efter att omgivningen reagerat starkt negativt på det sociala könsbytet. Bruce blev tagen under skeppsbyggaren Jacob Dubbes vingar och fick jobb vid hans gård Rosendal. Han deltog regelbundet i mönstringen, och ska ha utmärkt sig för sin stränga exercis. Myndigheterna accepterade honom som man fram tills en doktor, av personliga skäl enligt Bruces memoarer, friställde honom från mönstringstjänst. Han mötte kärleken senare i livet och avslutade sina dagar med sin käresta i deras gemensamma stuga på landsbygden. De hade båda barn från tidigare förbindelser. En tidig regnbågsfamilj kan en säga.

KUNG KRISTINA ALEXANDER (1626 - 1689)

Sveriges regent 1632-1654. Abdikerade för att konvertera från protestantismen till katolicismen, och flytta till meteorpolen Rom där hon levde resten av livet. Beskrevs av sin samtid som manhaftig och provokativ. Privata brevväxlingar avslöjar intima relationer med kvinnor, bland annat hovfröken Ebba Sparre och grevinnan Charlotte de Brégy (i vars närhet Kristina uppges ha kallat sig själv Alexander, efter Alexander den Store). Efter flytten till Rom lade Kristina till namnet Alexandra. Han ska ha varit mycket intresserad av alkemi, ett förstadium till kemin som idag anses vara pseudovetenskap. Alkemisterna trodde att en kunde förvandla oädla metaller till guld och även förlänga livet. Kristina hoppades dessutom på att kunna förvandla sitt kön, från kvinna till man.

CHARLES ÉON DE BEAUMONT (1728 - 1810)

Fransk diplomat som tog juristexamen vid tjuugoett års ålder och uppmärksammades av Ludvig XV av Frankrike. Hade viktiga framgångar vid Ludvig XV:s hemliga diplomati, där hen bland annat lyckades

säkra alliansen mellan franska och ryska hovet inför utbrottet av sjuårskriget. Hen belönades senare med det förnäma Ludvigskorset för att ha förhandlat fram beslutet om franskenjelska fredsfördraget. Framgångarna steg dock Éon åt huvudet och hen begärde allt oftare nya utmärkelser, vilket till slut resulterade i att folk tröttnade. Det uppstod dessutom rykten om att Éon "egentligen var kvinna", vilket hen så småningom själv började påstå. Franska regeringen erbjöd då livränta i utbyte mot att hen i framtiden skulle bära "sitt verkliga köns dräkt". Efter franska revolutionen upphörde livräntan och Éon tvingades leva resten av sitt liv i fattigdom. Vid sin död fastslogs det i obduktionsprotokollet att Éon "de facto var man" trots allt. Hur hen själv identifierade sig vet ingen.

TIPS PÅ ÖVNINGAR

Här kommer en rad tips på övningar och diskussionsämnen ni kan arbeta vidare med i klassen.

Föreställ dig att:

- **en förälder vägrar acceptera din identitet och hindrar dig från att genomgå köns-identitetsutredning.**

För inte så många årtionden sedan var det mer regel än undantag att transpersoner kastades ut från sina hem, eftersom de ansågs dra skam över familjen. Idag finns rörelser som "Stolta föräldrar" och organisationer där barn med transexfarenhet kan träffa andra i liknande situation, tillsammans med sina nära. De närstående vill göra upp med den tid som möjliggjorde skam och splittrade familjer.

- **dina lärare ständigt säger fel namn och pronomen, trots att du flera gånger påpekat hur jobbigt det är.**

Är det rimligt att du inte själv får bestämma vad du vill bli kallad? Är det viktigt att kunna ange antal pojkar och antal flickor i en klass?

Skolverket skriver redan 2009 i sin rapport Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier att normer utgör grunden till den diskriminering, och de trakasserier och kränkningar som uppstår i skolan. Kroppar, beteenden, utseenden och företeelser kategoriseras som "normala" respektive onormala" och på så sätt skapas och vidmakthålls gränser och hierarkier i skolan.

- **du får stöd av din omgivning, men blir avfärdad i vården.**

Många som ansöker om könsbekräftande behandling upplever att de inte tas på allvar. Kommentarer som "du som är en sån söt tjej, det är väl onödigt att du vill bli kille" är inte ovanliga. Många som genomgått könsbekräftande behandling upplever inte att de har tillgång till kunnig vårdpersonal inom t.ex. gynekologi eller urologi.

- **du inte vågar gå till det lokala badhuset, eftersom du är rädd för vad andra ska säga i omklädningsrummet.**

Om du är biologiskt född man men identifierar dig som kvinna, eller om du är en ickebinär transperson, vilket omklädningsrum ska du ens välja? Hur ser det ut i er skola, i omklädningsrummen på gympan eller på toaletterna?

- **du inte vågar lämna hemmet, eftersom folk skriker okvädningsord så fort de ser dig. Eventuellt blir de också våldsamma.**

Statistiken säger att våldsbrott mot transpersoner är vanligare än mot övriga. Varje år dödas ca 300 människor i världen på grund av att de är transpersoner. Är det rimligt att någon ska bli misshandlad på grund av sin könsidentitet?

Ställ dig följande fyra frågor, och fundera kring hur du passar in i den idag givna normen:

1. Vilket är mitt biologiska kön?
2. Vilken är min könsidentitet?
3. Vilken är min sexuella läggning?
4. Vilken är omgivningens uppfattning om min könsidentitet?

Fundera kring i vilka sammanhang det eg. är intressant/relevant att dela in världen i kön?

Om vi inte delar in världen i manligt och kvinnligt – hur ska vi då dela upp den?

- Fundera t.ex. utifrån hur vi skulle dela upp oss inom idrott eller körsång.

Fundera kring dina olika identiteter under ett liv.

- t.ex. barn, föräldralös, skilsmässobarn, förälder, ensamstående förälder, änka/änkeman.

Testa dina kunskaper om HBTQ och normer på:

<http://srhr.se/normino/content/normino>

LÄR DIG MER!

RFSL. Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter, är en ideell organisation som grundades 1950. RFSL:s målsättning är att samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter ska gälla för hbtq-personer som för alla andra i samhället. www.rfsl.se

Transformerering. Främst för dig mellan 13 och 30 år, nationellt. www.transformering.se

För alla som funderar kring sin könsidentitet finns ofta lokala medlemsföreningar inom RFSL. T.ex.

www.rfslstockholm.se/medlemsgrupper/transcafe

<https://dalarna.rfsl.se/>

<https://sundsvall.rfsl.se/> o.s.v.

Transföreningen FPES. Nationell förening. www.fpes.se

Transammans. För transpersoner och närstående, nationellt. www.transammans.se

Intervju med Aleksa Lundberg och Elisabeth Ohlsson Wallin inför föreställningen Kung Kristina.

<https://www.youtube.com/watch?v=zXM76qOtJug>

DISKUSSIONSUNDERLAG - KORTA, INFORMATIVA FILMER:

Lektionen – Kompassen (tvåkönsnorm) <https://vimeo.com/27198398>

Håltimmen -Kompassen (identitet) <https://vimeo.com/40072564>

Beslutet – Kompassen (transformering) <https://vimeo.com/27198196>

Hålla handen – Kompassen (att våga välja kärlek) <https://vimeo.com/27198247>

TANKESTÄLLARE KRING NORM:

<http://www.umo.se/Vald--krankningar/Du-har-ratt-att-behandlas-rattvist-3/Pa-mottagningen/>

TESTA DINA KUNSKAPER OM HBTQ OCH NORMER:

<http://srhr.se/normino/content/normino>

HISTORISKA UTBLICKAR:

P3 Historia. Podd om Drottning Kristina – Frihet till varje pris. <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/896722?programid=5067>

Om two-spirits,

<https://the-numinous.com/native-american-two-spirits/>

Om transfobi i historien,

<http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/homo-bi-transfobi>

En normativ historia, från Västarvets utställningsprojekt ”An ordinary boy”

<http://www.vastarvet.se/siteassets/vastarvet/tjanster-o-projekt/regional-pedagogik/an-ordinary-boy/folder-om-transhistoria.pdf>

LITTERATURTIPS:

Olbers Corall. Moa-Lina. 2016. I mitt namn – en bok om att vara trans. Natur & Kultur. ISBN 978-91-27-14662-4. Till denna bok finns även en lärarhandledning att ladda ner <https://www.nok.se/PageFiles/141251/I%20mitt%20namn%20LHL.pdf>

Nilsson, M. & López, V. 2015. Det är jag som är Mickan! ISBN 9789186589547

Lekeby. K. 2000. Kung Kristina – drottningen som ville byta kön. ISBN 91-973491-3-5

Regeringens utredning Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor. SOU 2017:92

FILMTIPS:

Pojktanten. 2012. – en film av Ester Martin Bergsmark

Nånting måste gå sönder. 2014 – en film av Ester Martin Bergsmark

<https://www.triart.se/filmer/nanting-maste-ga-sonder/>

The Danish Girl. 2015 – en film av Tom Hooper

TIPS PÅ FLER LÄRARANDLEDNINGAR OCH MATERIAL OM HBTQ OCH MAKT:

<http://www.levandehistoria.se/material/hbtq-normer-och-makt>

<http://www.levandehistoria.se/material/bryt>

Ordlista

AFAB (assigned female at birth) - En person som tilldelades könet "kvinna" vid födseln. Personens kropp tolkades som "en flickas" och därför blev hen uppfostrad enligt normen för hur flickor ska bete sig. Förmodligen fanns också en förväntan att personen skulle leva som kvinna i vuxen ålder.

AMAB (assigned male at birth) - En person som tilldelades könet "man" vid födseln. Personens kropp tolkades tillhöra en "pojke" och därav blev hen uppfostrad enligt normen för hur pojkar ska vara. Förmodligen fanns även en förväntan att personen skulle leva som man i vuxen ålder.

Bigender - Transpersoner som både identifierar sig som män och kvinnor.

Cis - Ett latinskt ord som betyder "på den här sidan av".

Cisperson - En person som inte är trans vars juridiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger ihop enligt tvåkönsnormen.

Female to male (FTM) - På svenska kvinna till man (KTM). Beskriver resan transkillar gör eller har gjort.

Genderfluid - En person med "flytande" könsidentiteter som varierar över tid. Ibland identifierar sig dessa personer med fler kön samtidigt.

HBTQ - Hbtq är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. Idag lägger många även till "I" och "A" efter HBTQ, där "I" står för Intersektuell och "A" står för Asektuell.

Icke-binär - Samlingsnamn för alla transpersoner som inte identifierar sig som helt män eller kvinnor. En kan befinna sig flytande mellan olika könsidentiteter, identifiera sig som man ibland och kvinna ibland eller som inget kön.

Intersexualism - Medicinsk diagnos som ställs när en person fysiskt befinner sig mellan könen, eller snarare inom ett kroppsligt tredje kön. Intersex-personer är inte automatiskt transpersoner, men delar många politiska frågor med transgruppen.

Könsbekräftande behandling - Samlingsbegrepp för olika sätt att ändra på kroppen för att matcha könsidentiteten. Använd detta begrepp och inte föråldrade sådana som t.ex. "byta kön".

Könsdysfori - Psykiskt lidande och/eller upplevelse av hinder i vardagen på grund av att kroppen motbekräftar den egna könsidentiteten. Social könsdysfori kan vara att omgivningen motbekräftar ens könsidentitet, vilket kan leda till psykisk ohälsa.

Male to female (MTF) - Man till kvinna på svenska (MTK). Beskriver transtjejers resa från könet de tilldelades, till könet de identifierar sig med.

Non-gender - De personer som inte relaterar till kön och/eller identifierar sig som inget kön.

Trans - Från början ett latinskt ord som betyder "på andra sidan av".

Transperson - Paraplybegrepp som innefattar mångfalden av identiteter och uttryck inom gruppen. En kan till exempel vara transvestit, transsexuell eller icke-binär. Gemensamt för gruppen är att könsidentiteten och/eller könsuttrycket inte stämmer överens med det juridiska könet som en tillskrevs vid födseln.

Transsexuell - Någon som önskar byta juridiskt kön och/eller genomgå könsbekräftande behandlingar. Vilka typer av förändringar en vill göra varierar och är upp till varje individ att avgöra.

Transvestit - Kan den som använder sig av annat könsuttryck, än det som förväntas utifrån det juridiska könet, kalla sig. Med andra uttryck åsyftas sådant som kläder, smink, hår, röstläge och kroppsspråk.

Pronomen - Är ord man använder istället för namn på en person, sak, djur eller växt för att variera språket. Ordet pronomen betyder ursprungligen "istället för namn".

Utdrag ur utredningen Transpersoner i Sverige (SOU 2017:92)

Upplevelser i skolan

Skolan upptar en stor del av de flesta barn och ungas tid. Detta präglar flera av de berättelser som har skickats till utredningens webbplats från unga transpersoner. De vittnar om svåra förhållanden i skolan som för många är oacceptabla. Det ligger inte i utredningens direktiv att särskilt kartlägga eller utreda transpersoners situation i skolan men inom ramen för vårt uppdrag att kartlägga levnadsvillkoren för transpersoner med ett livscykelperspektiv vill vi ändå inkludera också denna aspekt av unga transpersoners liv. I de berättelser som inkommit till utredningen beskrivs situationer där skolpersonal har använt ett könande språk som inte har tagit hänsyn till självidentifikation, att transpersoner har osynliggjorts i undervisningen och i läromedel, att transpersoner har otillräcklig eller ingen tillgång till omklädningsrum, samt att barn och unga som är transpersoner har erfarenheter av utsatthet för trakasserier, våld och hot om våld i skolan.

En 15-årig transkille berättar exempelvis att han har blivit inträngd i ett hörn av två andra elever som sedan frågat om han är kille eller tjej. När han försökte ta sig loss blev han slagen. Han beskriver att händelsen gjorde honom väldigt rädd och att han därför åkte hem från skolan. Samma person beskriver hur lärare har ställt privata frågor till honom om hans kropp, hur den ser ut och fungerar. Detta skapar en för honom otrygg skolmiljö:

”Jag hatar skolan på grund av att jag känner mig så otrygg efter alla transfoba situationer som jag varit med om” (berättelse 1).

En annan ung transperson beskriver att denna förvägrats möjlighet att byta om avskilt i skolan och att en lärare har bemött elevens behov av enskilt omklädningsrum med att be eleven att ”sluta tramsa” (berättelse 15). En annan har blivit outad som transperson av sina lärare utan att själv ha gett tillåtelse till detta (berättelse 40, transkille 19 år). Berättelserna visar också att synliggörande av och tillgång till kunskap om transidentiteter kan vara en förutsättning för att förstå sig själv, och att skolan kan ha en viktig roll i detta:

”Jag är en transman som fyller 20 om en och en halv månad. Jag är ganska nöjd med mitt liv, men det har tagit ett tag att komma till där jag är nu. Jag kom ut när jag var 16 och jag tror att okunskap var anledningen till att jag inte insåg att jag var trans förrän då. Jag försökte väldigt mycket för att trycka in mig i de normer som samhället förväntade sig av en ung tjej, men en trekant passar inte in i ett fyrkantigt hål. Hade jag fått lära mig mer om trans i skolan och från media, till exempel att transmän existerar, så hade det nog varit lättare” (berättelse 77).

Flera lyfter särskilt problem de har haft på skolan där lärare har vägrat att använda de namn de själva önskar bli tilltalade med. I högstadiet på min skola berättade jag i början av åttonde klass, på höstterminen, att jag ville bli kallad för ett killnamn i stället för mitt tilldelade tjejnamn, och att jag ville bli kallad han. En lärare sa ”Jag känner mig inte bekväm med det, går det bra att jag kallar dig för

ditt efternamn i stället?” En annan lärare sa ”Nja det namnet låter så himla maskulint ... Går det bra att jag säger samma namn men med lite mer feminin/könsneutral böjning?” Eftersom jag sa att jag ville bli kallad för ett killnamn och försökte stå på mig, anordnade rektorn ett möte med alla lärare på skolan. Rektorn berättade för lärarna att det var strikt förbjudet att kalla mig för det jag ville bli kallad, oavsett vad jag sa, eftersom jag inte hade lämnat in ett papper från skatteverket om att jag bytt förnamn (det räckte inte för dem när jag några veckor senare lämnade in ett som visade att jag ändrat mitt mellannamn till det killnamn jag ville kallas ...) En lärare till mig hade en bra strategi som fick resten av lärarna att hänga på och börja säga rätt:

han började kalla mig för alla möjliga killnamn han kunde komma på, eftersom rektorn bara sa specifikt: ”kalla inte elev x för namnet y”. Så jag hette Simon, Peter, Fredrik, Ali, Markus, Pär ... allt möjligt under kanske två veckor, och det fick personer på min skola att tänka om. Till slut fick jag också mitt himla förnamnsbyte på papper på riktigt också, efter att ha sparat ihop pengar till PRV-namnbyte, och då var alla lärare tvungna att säga rätt” (berättelse 83)

Några vittnar även om mobbning där skolpersonal inte har ingripit för att sätta stopp för mobbningen. På mellanstadiet blev andra i min ålder som var cispersoner mer könsstereotypa medan jag stack ut allt mer från mängden och där började mobbningen. Lärare ryckte aldrig in då mobbningen alltid handlade om att jag är trans och de såg min transidentitet som ”dumheter” eller något jag själv ”hittat på” för att jag har ”livlig fantasi” och att jag ”faktiskt får förklara mig” /.../ I denna ålder började självskadebeteende och beroendeproblem hos mig. Jag var 11 år gammal då och kunde inte se någon framtid för mig då jag inte visste ens vem jag var (berättelse 88).

Jag började använda en binder. [---] Denna orsakade och fortsätter att orsaka fysisk smärta och andningssvårigheter (speciellt i samband med fysisk aktivitet). Företagen som säljer binders varnar för att anstränga sig för mycket när en bär binder. Och jag klarar inte av sociala sammanhang att min bröst-korg ser platt ut (jag klarar knappt av att se mig själv i spegeln för att det är så fel). Detta förklarade jag för min idrottslärare flera gånger. Jag förklarade varför jag måste ta det lugnt på idrottslektionerna. Men läraren struntade i att bedöma mig utifrån mina förutsättningar och gav mig ett F (berättelse 90).

En mamma till en 10-årig transtjej berättar om hur hennes dotter har det i skolan:

På gympan har min dotter ett eget omklädningsrum, som går att låsa. Kanske inte det roligaste att byta om själv, men det är iaf bättre än att byta om i killarnas omklädningsrum som hon tidigare gjort /.../. En sak som måste ändras i skolan är att på klasslistorna i dag så finns en liten rad längst ner där det står ”Antal pojkar” och ”Antal flickor”. Denna lilla rad skadar så otroligt mycket. Vår lärare har använt tippex på denna rad innan hon skickat ut dem till alla vårdnadshavare, men när rektorn skickade ut de nya listorna via posten då fanns raden där igen. Då mädde min tjej så dåligt, hon blev så ledsen (berättelse 109).

Utöver berättelser om utsatthet i skolan finns berättelser om positiva upplevelser som visar hur en öppen och inkluderande skola kan bemöta unga transpersoner.

På mitt gymnasium respekterade alla mina lärare namn och pronomen, och jag behövde inte simma med de andra eleverna så länge jag visade ett intyg på att jag kunde simma, och de respekterade att jag bara ville vara ute som en man och inte som en TRANSman på gymnasiet. Det var inga problem att få ledigt när jag behövde åka in till Stockholm [för könsbekräftande behandling, utredningens anmärkning], och de var väldigt förstående rörande gymnastiklektioner utöver simning jag inte kunde delta i. Det var fantastiskt, och jag gick från att skolka ofta under högstadiet till att ha väldigt hög närvaro på gymnasiet, för att jag var accepterad som den jag var och respekterad (berättelse 50, transman).

Utdrag ur läroplanerna samt skollagen

Utdrag ur läroplanen för gymnasieskolan (2011)

SKOLANS MÅL ÄR ATT VARJE ELEV

- kan göra medvetna ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde och integritet,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor,
- kan samspela i möten med andra människor utifrån respekt för skillnader i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen, och
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

ALLA SOM ARBETAR I SKOLAN SKA

- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både i och utanför vårt land,
- aktivt främja likabehandling av individer och grupper,
- uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, och
- visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt förhållningssätt.

LÄRAREN SKA

- klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna samt med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser,

- öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa,
- klargöra skolans normer och regler och hur dessa är en grund för arbetet, och
- tillsammans med eleverna diskutera och utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen.

Utdrag ur läroplanen för grundskolan, förskolan och fritids (2011, Reviderad 2016)

SKOLANS MÅL ÄR ATT VARJE ELEV

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen, och
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv. Riktlinjer Alla som arbetar i skolan ska
- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor,
- aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper, och
- visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.

LÄRAREN SKA

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet
- öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem,
- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling,

- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen, och
- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete.

Utdrag ur Skollagen (2010:800)

5 § Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

6 § Utbildningen vid en skolenhet eller förskoleenhet med offentlig huvudman ska vara icke-konfessionell.

7 § Undervisningen vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska vara icke-konfessionell. Utbildningen i övrigt vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem får ha en konfessionell inriktning. Deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt.

Lika tillgång till utbildning

8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag. I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lag (2014:960).